

Slika »Glorifikacija sv. Antuna« u Franjevačkom samostanu u Hvaru

U malom refektoriju Franjevačkog samostana u Hvaru čuva se pala sv. Antuna (uznesenje sveca na nebo).¹ Ova se slika pripisuje venecijanskom slikaru Marku Liberi (1640—1698.).²

Kustos Centra za zaštitu kulturne baštine, Marinko Petrić, posjetivši Veneciju, zamjetio je u crkvi Santa Maria delle Salute kompozicijski i ikonografski identičnu sliku.³

Slika iz Santa Maria delle Salute u Veneciji atribuirana je Pietru Liberi (1614—1687.), čije slikarstvo proizlazi iz kasnorenesansne tradicije venecijanske škole pod utjecajem Veronesa, Tiziana i Tintoretta. Radi se o izvjesnom akademiziranom slikarstvu u kojem posebno dolazi do izražaja Veronezovska komponenta punih volumena, ali se već pomalo naslućuje Tiepolovska atmosfera blijedih tonova i iluzionizma. Ono što je u kasnoj renesansi smireno i stvarno ovdje postaje idilično i pomalo sladunjavo.

Kompozicijska shema obaju slika je identična. Sv. Antun Padovanski sa liljanom u ruci nošen anđelima na oblaku čini centar kompozicije koja se proteže po vertikali. Ekstatički pogled uprt mu je u nebo gdje ga na venecijanskoj slici čekaju Bog otac i Isus Krist zavijorenih haljina i pogleda uprta u dolazećeg sveca, dok ga na hvarskoj slici u nebeskim visinama čeka Bogorodica sa djetetom. Klasicistički elementi arhitekture u sredini desnog dijela slike, kao neka imaginarna spona između neba i zemlje, ponavljaju se na obje slike sa minimalnim razlikama u izgledu arhitekture luka. Lik žene⁴ u donjem desnom uglu prvog plana slike, identičan je. Međutim lice žene na venecijanskoj slici je mekše i blaže, i dok na toj slici njoj do nogu leži lav s. Marka koji u šapama drži otvorenu knjigu,⁵ a do njega na postolju stoji bogato ukrašena kruna iza koje se sasvim u pozadini nazire prozračan prizor marine, na hvarskoj slici lava nema, a na mjestu prizora marine je veduta grada Hvara.

Može se pretpostaviti da je ova veduta naslikana nakon što je slika završena na mjestu gdje je prije bilo nešto drugo, odnosno da je autor dobivši narudžbu za Hvar neznatno preradio već gotovu sliku, budući se ni u boji ni u kompoziciji veduta ne uklapa u cjelinu slike, kao što je slučaj sa prizorom na venecijanskoj slici, u odnosu na koju je ovaj dio hvarske slike neiskorišten i nedorađen. Ovaj

detalj je veoma interesantan. Pogledamo li podrobnije donji srednji i lijevi dio hvarske slike, uviđamo da je slika na tom dijelu jako stradala. Boja je uvelike ispucala i ogulila se, dok se na rubovima oko vedute primjećuje struganje starog inkarnata. Na dijelu slike iznad vedute primjećuje se osoljavanje boje.⁶

Namaz boje na veduti je svježiji i tanji od onog slike, a boja egzistira sasvim drugačije od one kompletne slike. Veduta je načinjena sumarnom kompozicijom i gotovo je monokromna u ograniče-

Glorifikacija sv. Antuna iz Franjevačkog samostana u Hvaru

nom variranju okera smeđeg tona. Hvar je prikazan na tri neprirodno visoka brežuljka od kojih je na onom srednjem ucrtan grad unutar zidina i to sa nepravilnim opisom njegovog urbanističkog obrisa, u kojem jedan potez kista impresionistički označava kuću ili grupu kuća. Franjevački samostan je točno lociran, ali samo kao crkva sa zvonikom bez samostanskih zgrada i zida koji ga okružuje. Na desnom brežuljku je prikazana crkva sv. Nikole, što upućuje na zaključak da je veduta slikana prije izgradnje tvrđave Napoleon iako bi je zbog impresionističkog načina mogli datirati i u 19. st. (dakle mnogo kasnije od nastanka same slike). Sumaran prikaz urbanističke slike grada znači da slikar nije poznavao grad, već se sigurno koristio nekim starijim predloškom koji je njemu u Veneciji bio dostupan.

Da li je veduta na tom mjestu naslikana da bi se pokrilo oštećenje slike, ili je radi težnje da se slika približi puku zbrisan neki neutralni dio slike i na njemu naslikan Hvar, teško je određenije reći. /Slika se danas nalazi u sakristiji crkve (po usmenom kazivanju današnjeg gvardijana samostana) radi toga, jer je narod želio na oltaru sv. Antuna kip, a ne sliku/.

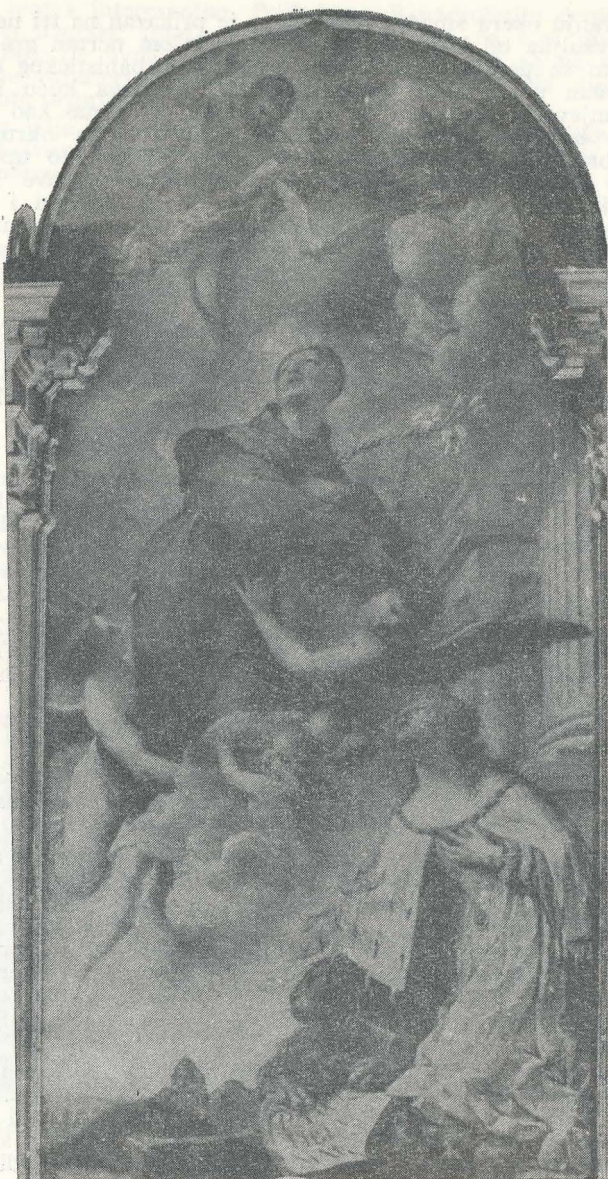
Kult sv. Antuna u Franjevačkom samostanu, tog popularnog Franjevca, star je u Hvaru koliko i samostan, odnosno crkva, koja je nastala u 15. st., a s obzirom na to sigurno je već od osnutka crkve sv. Antun imao svoj oltar u njoj. Biskup Valier u svojoj vizitaciji Hvaru 1579. godine izvještava o posjeti crkve sv. Marije od milosti i spominje oltar sv. Ante gdje je bratovština sv. Križa.

Prema pismenim navodima o. Vladibora Brusića, iz 1932.⁷ kapela sv. Križa bila je 1538. posvećena sv. Antunu Padovanskom: »Te godine izmjenjena je prije postojeća slika sv. Antuna sa današnjom s. Križa koju je o svom trošku dala naslikati bratovština s. Križa, izabravši za svoj oltar baš ovaj. Ovu sliku naslikao je Jacopo da Ponte poznat pod pridjevkom il Bassano.«⁸

Prema najstarijem inventaru samostana iz 1671. g.⁹ u samostanu je postojala slika, popisana pod brojem 22 inventara: »Un San Antonio di Padua, fatto di paglia, d'altezza mezzo braccio in circa«.

Za atribuciju naše slike ocu ili sinu Liberi ova godina može biti indikativna za njeno postojanje u samostanu već 1671. g. Međutim kratki opis po inventaru ne bi odgovarao našoj već po veličini koja se navodi (portret u poprsvju), jer je uznesenje sv. Antuna velika oltarna pala dimenzija: visina 2,54, širina 1,64 m. U svakom slučaju ova slika je mogla biti naručena i nakon godine iz inventara ako uzmemo u obzir da je Pietro Liberi umro 1687., a Marko 1698. g. Interesantno je navesti da se u inventaru ne nalazi ni slika Posljednje večere, koja se stilski datira u početak 17. st.

Možda sliku sv. Antuna koja se spominje u inventaru možemo vezati uz onu iz prije 1538., dok je nova naručena kasnije. Zamjena slike sv. Antuna sa Raspećem od Bassana mogla je biti uzrokom da se zbog velikog ugleda koji je ovaj svetac imao u samostanu po tradiciji, naruči nova i veća, što je uslijedilo 70-tih godina 17. st.

*Glorifikacija sv. Antuna u crkvi Santa Maria
delle Salute u Veneciji*

Vratimo li se sada usporedbi od koje smo pošli, činjenicu postojanja gotovo identičnih slika u Hvaru i Veneciji možemo zaokružiti konstatacijom da je venecijanska slika nesumljivo bolje kvalitete već po toplini kolorita i mekoći obrade volumena, te blažim izrazima lica, a posebno po završnom dijelu kompozicije sa bogom ocem i Isusom koje je ujedno i najbolji dio slike. Komparativna analiza dviju slika navodi nas na zaključak po kojem hvarsku sliku treba pripisati ne Marku već Pietru Liberi i smatrati je replikom venecijanske slike nastale po narudžbi za Hvar, što opravdava i nešto lošiji kvalitet naše slike u samostanu franjevacu u Hvaru.

Uz gred interesantno je spomenuti da u hvarskoj katedrali postoji oltarna pala sv. Lucije i Agate koju prof. Gamulin atribuirá Pietru Liberi.

Već po završetku ovog članka, listajući dokumente iz arhiva familije Bučić (Centar za zaštitu kulturne baštine) u fascikli XII naišla sam na ispise iz arhiva Machiedo koji se odnose na crkve i slike Hvara. U dijelu u kojem se citiraju slike iz franjevačkog samostana stoji da na oltaru sv. Antonija postoji kopija oltarne pale koju je Pietro Liberi napravio za crkvu Santa Maria delle Salute u Veneciji, a nalazi se na drugom oltaru lijevo od glavnih ulaznih vratiju. Još se navodi da je ispod slike u pozlaćenom drvu ispisano ime donatora i godina 1678.¹⁰

Ovaj ispis potvrđuje gore navedeni zaključak.

B I L J E Š K E

1. Popis spomenika otoka Hvara, 1958. g.

2. Z. Jiroušek: »Umjetničko blago Franjevačkog samostana na Hvaru, Nepoznato djelo mletačkog slikara Marca Liberi-a iz druge polovine 17. st.«, Jutarnji list, 7. III 1937. godine.

3. Prof. Jiroušek u svom članku (fus. 2) pripisuje sliku umjetnosti Pietra Liberi-a, a smatra je originalnom Marka Liberi-a koji zaključak izvodi na osnovu analize i komparacije sa u to vrijeme popularnim slikarstvom Pietra u Veneciji, i njegovih slika u crkvama Venecije. Spominje također i Pietrovu sliku u crkvi Santa Maria delle Salute ne navodeći koja je to slika, jer ili ne smatra važnim identičnost dviju slika, ili isto nije uvidio.

4. Lik žene u bogatim haljinama i plaštu od hermelina sa zlatnom krunom koja je znak kraljevske moći — alegorijskim prikazom Venecije — kraljice i gospodarice mora koja prati, puna poštovanja svečevo uznesenje na nebo.

5. Mletačka deviza glasi: Pax tibi Marce evangeliste meus — Mir tebi Marko evangelista moj.

6. Već 1937. godine (kada je nastao spomenuti članak) Z. Jiroušek primjećuje oštećenost slike i apelira na njeno restauriranje.

7. Rukopis fra Vladibora Brusića: Franjevački samostan Majke Božje od Milosti u Hvaru. Čuva se u samostanu. Dijelovi teksta štampani su u Vjesniku za arheologiju i historiju dalmatinsku, sv. L, 1932. g. i u Hrvatskoj straži VI, 1934. g.

8. Slika Raspeća nalazi se i danas na istom oltaru u kapeli sv. Križa, samo što je suvremena likovna kritika pripisuje Jacopovom sinu Leandru Bassanu.

9. Venko Gugić: »Najstariji inventar franjevačkog samostana u Hvaru iz 1671. g.«, Bilten HA komune hvarske br. 3—4, 1961.

10. Navod teksta iz arhiva familije Bučić:

Altare d' S:Antonio

E una copia d'rinovata Pala che il Cav: Pietro Liberi fare per la chiesa della B. V. della Salute in Venezia e che si trova nella chiesa nel altare II a sinistra di chi entra in chiesa per la porta Maggiore.